

LEUVENSE ECONOMISCHE STANDPUNTEN

1982/24

HERSTELBELEID, VROEGER EN NU

Louis BAECK

Februari 1982

D/1982/2020/02

INHOUDSTAFEL

- I. STELLINGNAME
- II. HERSTELBELEID IN DE TUSSENOORLOGSE PERIODE
- III. DE WEDEROPBOUWPERIODE EN DE CORRECTIES VAN 1959-61
- IV. DE RECESSIEVE GROEIVERTRAGING SINDS 1974
- V. DE HUIDIGE CRISIS OMBUIGEN
- VI. BESLUIT
- VII. STATISTISCH AANHANGSEL

I. STELLINGNAME

De groeivertraging sinds de tweede helft van de jaren zeventig, de desindustrialisering en de toenemende werkloosheid, de vitale opmars van een vijftiental nieuwe industrialiserende landen (N.I.L.), de opeenvolgende prijslifton voor aardolie vanwege OPEC, het verminderen van de Amerikaanse hegemonie in het management van het OESO-blok, de zwevende dollar, enz., hebben voor gevolg dat de publieke opinie van de westerse wereld terug crisisbewuster is geworden.

Sinds 1974 is de economie van ons land zich steeds brozer gaan opstellen. Er vormde zich een vicieuze kringloop van :

- budgettaire tekort door overmatige overheidssubsidiëring
- afbrokkeling der internationale competitiviteit door een ongunstige kostenevolutie, gekoppeld aan produktie- en exportpakketten die het in de nationale en internationale markten minder goed doen
- overmatige versassing van middelen van het bedrijfsleven naar gezinnen en overheid, waardoor de uitbreidingsinvesteringen opdroogden.

Maar de meest zorgwekkende versukkeling van de economie heeft zich voorgedaan na de tweede olieprijschok van 1979-80. Hierop heeft men in ons land met averechtse beleidsmaatregelen ingespeeld.

De jongste maanden zijn heel wat studies verschenen om de ernst van de toestand te belichten. Het Centrum voor Economische Studiën heeft hierover reeds heel wat deelstudies gepubliceerd, een ganse groep economen van de UCL hebben er een grondige studie aan gewijd en de studiediensten van de grote financiële instellingen hebben in hun analyses het verlies aan levenskracht en de "ziekte" van België's economie in minutieus detail en met overvloedig cijfermateriaal beschreven (1).

-
- (1) Naar gelang de tijd waarover de lezer beschikt kan hij de Belgische crisis min of meer grondig leren kennen in : "L'Economie Belge dans la crise", in *Recherches Economiques de Louvain*, n° 1, 1981 ; G. CLEMER & K. TAVERNIER, *Tewerkstelling en inkomensmatiging in België : een onvermijdelijke keuze*, LES, n° 16 ; M. DOMBRECHT & Th. PEETERS, *Sanering van de overheidsfinanciën : gevaarlijk of onvermijdelijk ?* LES, n° 18 ; P. DE GRAUWE in verschillende standpunten en studies van het CES ; "De Belgische ziekte" in *Weekberichten*, K.B. n° 9, 1981 ; De Nationale Bank van België, *Het verlies aan levenskracht van de Belgische economie in het voorbije decennium*, 1981.

Nu de regering haar herstelbeleid aan de publieke opinie gaat voorleggen, wil deze tekst tot het debat een steentje bijdragen door de volgende standpunten te benadrukken :

1. Men doet er goed aan het herstelbeleid van heden in historisch perspectief te plaatsen. Zelfs een schetsmatige historische verwijzing kan voor de huidige beleidsactoren niet alleen *inzichtsverhelderend* maar ook *relativerend* werken.
2. Sinds de intellectuele opmars van de macro-economie in de jaren dertig is de stelling dat men de economie ongeveer *volledig* kan sturen bij middel van monetaire, budgettaire, fiscale en inkomensingrepen diep verankerd in het collectief bewustzijn van vele economen. Alhoewel wij hogervermelde instrumenten van het herstelbeleid nuttig en in een hedendaags herstelbeleid zelfs onontbeerlijk achten, is het nog zo dat de nationale koek wordt gebakken door de massa van de werkende bevolking, alsook door talloze gezinnen, bedrijven en instellingen die op deze maatregelen positief moeten inspelen.

De op korte termijn gerichte monetaire, budgettaire, fiscale en inkomensingrepen moeten dus aangevuld met structurele bijsturing en initiatieven van de privé-sector die de vernieuwing van het diensten- en produktiepakket, nieuwe produktiemethoden, alsook de penetratie van afzetmarkten vergemakkelijkt. We zijn de periode 1920-1980 vanuit deze optiek gaan analyseren. Hierbij hebben we onze aandacht vooral toegespitst op de wisselwerking tussen de evolutie van de economische werkelijkheid en de ontwikkeling van het economisch denken.

3. De voorliggende tekst benadrukt *de noodzaak van onderlinge coherentie* in de beleidsingrepen die erop gericht zijn de huidige crisis om te buigen.

II. HERSTELBELEID IN DE TUSSENOORLOGSE PERIODE

Het herstelbeleid is ontstaan in de heropbouw na de eerste wereldoorlog. Het overheidsinstrumentarium werd verder uitgebouwd en kreeg ook theoretische stut en steun door de crisis van de jaren dertig. In de uitgebreide feitelijke en theoretische literatuur van de tussenoorlogse periode kan men een duidelijk onderscheid maken tussen de *conjuncturele* en de *structurele* perceptiestructuren.

De heropbouw van het industriële apparaat was, niettegenstaande aanzienlijke schade en verwoestingen, vrij vlot verlopen. Maar met

de stabilisatie op financieel en monetair vlak liep het niet zo gesmeerd. De Conferentie van Versailles (1919) had aan de verliezers aanzienlijke herstelbetalingen opgelegd die storend zouden werken op het financieel en monetair bestel van de betalers, zoals Duitsland en Oostenrijk, maar ook van de ontvangers zoals België en Frankrijk. En Keynes (1) kwam voor de eerste keer in het wereldnieuws, door te stellen dat de herstelbetalingen niet alleen een crisis zouden verwekken in de economie van de verliezers (inflatoir effect door het verplicht afstaan van reële produktie, onder vorm van leveringen) maar ook bij de winnaars (produktiedrukkend effect door het gratis verkrijgen van de herstelleringen, waardoor de afzet van de eigen produktie geringer wordt).

Het transferprobleem is tot op zekere hoogte te vergelijken met de ons beter bekende olieschok. In Duitsland ontvlamde de prijslift in een hyperinflatie, die tot een stabilisatie van de mark noopte in 1923. In België liet de stabilisatie op zich wachten tot 1926. Daarop volgde een periode (1926-29) van algemene hoogconjunctuur. En in de beleidsmilieus, privé zowel als publiek, dacht men de naoorlogse strubbelingen overwonnen te hebben. Maar toen kwam de "krach" van 1929, gevolgd door de grote crisis. In 1931 was de Engelse munt gedwongen te devalueren. In 1933 volgde de dollar. En in 1935 gingen ook de landen van het goudblok, waaronder België, tot een herschikking van hun wisselkoers over. In de daljaren van de crisis was ongeveer één derde van de actieve bevolking werkloos.

Voor ons, die met de afstand van een halve eeuw op de crisis terugblikken, is het boeiend na te gaan hoe de beleidsmensen en de economische deskundigen van die tijd deze inzinking percipieerden en welke helingsingrepen ze voorstelden.

A. De structuralisten

In tegenstelling met hen die de oorsprong van de naoorlogse onstabiliteit en de daaropvolgende crisis zochten in financiële en economische scheefte trekkingen (volgens uit de herstelbetalingen of in te hoge of te lage wisselkoersverhoudingen tussen de mark, de frank, de dollar, het pond, enz.) percipieerden de structuralisten de troebelen van de financieel-monetaire "bovenbouw" als de weerspiegeling van ingrijpende verschuivingen in de "benedenbouw" van de reële sfeer.

---

(1) J.M. KEYNES, *The Economic Consequences of the Peace*, Londen, 1921.

Volgens hen had de oorlog de vooroorlogse hegemonie van Europa in de internationale handel aangetast en daarenboven de samenstelling van de wereldvraag naar goederen en diensten beduidend gewijzigd (1). De te trage aanpassing (vandaag de dag spreekt men van "adjustment") van het Europese produktiebestel aan deze nieuwe verhoudingen veroorzaakte structurele onaangepastheden tussen produktie en vraag in binnen- en buitenland.

Het loont de moeite om deze lang-cyclische of structurele ombuigingen in de dieptelagen van het economisch gebeuren in historisch perspectief te brengen. De lessen van de jaren dertig worden immers teveel in louter monetaire of valutaire focus gebracht.

Op het geopolitieke vlak bracht de ontwrichting van de drie keizerrijken, met name het Oostenrijks-Hongaarse rijk van de Habsburgers, het Tsarenrijk van de Romanovs en het Ottomaanse rijk een veelheid van kleine, onstabiele (want meestal onderontwikkelde) nationaalstaatjes in Zuid- en Oost-Europa. Dit bracht een beduidende aantalsvergroting, decentralisatie en verstroeving in de supranationale beslissingscapaciteit mede. De Verenigde Staten en in mindere mate Japan profileerden zich als nieuwe economische grootmachten en traden na de oorlog meer assertief op. Tenslotte kwamen de nieuwe landen van toen, waaronder Australië, Canada, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika, Argentinië, Brazilië, Mexico, Chili veranderd uit de oorlog. Gedurende de lange oorlogsjaren waren ze inzake industriële goederenvoorziening meer dan voorheen op zichzelf aangewezen. Met het gevolg dat ze een meer dan rudimentaire "invoervervangs-industrialisatie" hadden uitgebouwd.

Het meer assertief optreden van nieuwe partners (Verenigde Staten, Japan en de nieuwe industrialiserende landen) veroorzaakte een verschuiving in de goederencompositie van de Europese industriële export. In de jaren twintig waren de Verenigde Staten en Japan geduchte mededingers geworden. En de vraag van de nieuwe landen evolueerde (mede gestimuleerd door hun import-substituerende industrialisatie) weg van hun traditioneel importpakket. De te trage aanpassing van de Europese export aan deze verschuiving in de industriële goederencompositie van de vraag, werkte remmend op de verhandelde volumes en bracht prijzen en wisselkoersen aan het dansen.

De invoervervangingsindustrialisatie van de nieuwe landen kreeg

---

(1) In 1914 vertegenwoordigden Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk 60 % van de industriële wereldexport en 75 % van de Europese.

nog een supplementaire lift in de crisis van de jaren dertig. Zij waren immers voor hun export van grondstoffen voor ongeveer 80 à 90 % aangewezen op Europa en Noord-Amerika. Toen deze onderdempelden in de crisis vielen hun importen van grondstoffen qua volumes zowel als qua prijzen steil naar beneden. Zodat de nieuwe landen hun deviezenopbrengsten al even snel verminderden. Met het gevolg dat zij hun industriële import uit Europa en de Verenigde Staten fel moesten afremmen. In de daljaren zagen de nieuwe landen hun export maar ook hun import gereduceerd tot een derde van de waarde in 1929. Om te overleven schakelden ze crisisgedwongen over naar door wisselkoerspolitiek en tariefmanipulatie opgefokte industrialisatie.

Bij de heropleving van de tweede helft der jaren dertig stond Europa's en Noord-Amerika's export voor een nog groter verschuiving in de goederencompositie van de importvraag der nieuwe landen. Deze verschuivingen in de internationale handelsvraag naar industriële produkten was niet afdoend op te lossen met monetair beleid en wisselkoersmanipulatie alleen. Structurele verschuivingen in de internationale vraag moet men oplossen met aanpassing van het aanbod goederenpakket. Het ene heeft te lang nagehinkt op het andere, wat woog op de internationale handel.

De structurele problemen met de oude en nieuwe staten van Oost- en Zuid-Europa situeerden zich op een ander vlak. Bij uitzondering van Tsjecho-Slovakije stond hun industrie nog in de kinderschoenen. Zij waren agrarische staten gebleven en sommigen hadden nog archaïsche socio-economische structuren. Zij waren wat men vandaag ontwikkelingslanden zou noemen. De snelle bevolkingsgroei roomde de toename van het nationaal produkt af. Industrieel West-Europa was tegenover deze overwegend agrarische gebieden complementair. En met een groots opgezet hulpprogramma had een goed deel van de industriële overproduktie een afzet kunnen vinden in deze ontwikkelingsgebieden. Maar de wereld was toen, zoals ook nu nog niet rijp voor durvende initiatieven (1).

De doorbraak naar nieuwe industrieën (uitbreidingsinvesteringen) werd afgeremd door de tegenstand in de stagnerende bedrijven. Arbeid en kapitaal werden te lang in de nijverheidstakken gehouden die hun toekomst achter zich hadden en werden te traag ingezet in nieuwe produkten en produktiemethoden.

-
- (1) Een van de later veel geciteerde studies in de ontwikkelingsliteratuur was een voorstel van een "big push" voor deze gebieden. P.N. ROSENSTEIN-RODAN, "Problems of Industrialization of Eastern and South-Eastern Europe", in *The Economic Journal*, 1943. Maar na de tweede wereldoorlog lagen heel wat van deze landen in een ander kamp.

De hoofdstroom van de opinie bij bewindslieden zowel als bij economen zag de crisis als een structureel verschijnsel (1).

De theoretische neerslag van de structurele visie vindt men in de geschriften van J. Schumpeter en F. Hayek. Deze laatste laat de crisis wortelen in de reële distorsies in de produktieketting ; de financiële en monetaire verschijnselen ziet hij als gevolgen.

B. De monetaristen

De gedachte dat de crisis een gevolg was van monetaire verschijnselen kon de wereld van de deskundigen toen minder bekoren. Dit blijkt uit het finaal rapport van de deskundigengroep aangesteld door de Volkerenbond, en waarvan de meerderheid na drie jaar studie (van 1929-32) uitkwam voor de structurele thesis (2). De minderheid, aangevoerd door G. Cassel, formuleerde in een minderheidsrapport de monetaristische visie. Deze stelling heeft, zoals men weet, nu steun gekregen van M. Friedman. In de terugblik op het Amerikaans beleid die hij samen met A. Schwartz publiceerde, stellen de auteurs dat de monetaire instellingen hebben gefaald en dat de crisis van de jaren dertig het gevolg is van verkeerde monetaire beleidskeuzen (3). Meer bepaald is de "Great Contraction" te wijten aan :

- een te bruske afremming van het geldvolume ;
- een stroef wisselkoersenbeleid ; voor Friedman valt de wisselkoers niet onder het conventionele taboe : indien te hoog moet er aangepast naar beneden en omgekeerd.

-
- (1) Het structuralistische standpunt krijgt ruime belichting in A. ARNDT, *The Economic Lessons of the Nineteen Thirties*, Londen, 1944 ; in I. SVENNILSON, *Growth and Stagnation in the European economy*, Genève, 1954 ; Een bundel van studies over "Economic Effects of the Great Depression outside the U.S.A. and Western Europe" in H. VAN DER WEE (ed.), *The Great Depression Revisited*, Den Haag, 1972 ; G. HABERLER die een kenner is van de crisisperiode, formuleert het in zijn terugblik (*The World Economy, Money and the Great Depression 1919-1939*, Washington, 1976) als volgt : "It was a view widely held in 1930s and voiced occasionally later, that deep-seated maladjustments and distortions, caused either by the war or by faulty policies or of earlier origin, together with the increasing rigidity and lessened adjustability of the economic system, were largely responsible for the exceptional severity and length of the depression".
  - (2) R. NURKSE & W.A. BROWN, *International Currency Experience : Lessons of the Interwar Period*, Genève, 1944.
  - (3) M. FRIEDMAN & A. SCHWARTZ, *The Monetary History of the United States, 1867-1960*, Princeton, 1963.

De jaren dertig ontsponnen zich als monetair en valutair zeer onstabiele jaren. Insnijdende devaluaties (Verenigde Staten 42 %, België 28 %) vaak uitgevoerd onder acute druk van de betalingsbalans werden aangewend als middel om de import af te remmen en de export (alsmede de nationale produktie en tewerkstelling) te stimuleren. Een nieuwe term kwam in omloop "beggar-thy-neighbour" of valutadumping. Volgens Friedman, zijn de distorsies van de jaren dertig (en ook nu) te wijten aan een te stroef wisselkoersregime. Men wacht te lang om de noodzakelijke aanpassing door te voeren, zodat men te vaak werkt met schoktherapieën. Uit deze gedachtengang stammen de geldvolumenorm alsook de voorkeur voor fluctuerende wisselkoersen.

C. Het overheidsactivisme van Keynes

Later onderzoek heeft uitgewezen dat de Skandinavische economen de herstelbeleidskeuzen van Keynes reeds autonoom hadden geformuleerd. Maar de ontoegankelijkheid van hun taal heeft de verspreiding van hun gedachten vertraagd. In Duitsland is het niet gebleven bij het spelen met ideeën. Daar heeft men de deficitfinanciering reeds toegepast vóór het verschijnen van de *General Theory* (1). Enkele jaren later kon men het er zonder civiele bestedingsimpulsen doen. Het Hitlerregime schakelde over naar herbewapening, zodat de economie (de zware industrie op kop) op volle toeren ging draaien.

In de meeste landen van het Westen zou de actieve bestedingspolitiek van de overheid, als relancemiddel op korte termijn, slechts doorbreken na de tweede wereldoorlog. Maar toen heeft men het korte termijn heelmiddel als het ware geïnstitutionaliseerd. In enkele landen, waaronder het onze, heeft men het heelmiddel niet alleen te pas maar ook te onpas aangewend. Mettertijd is het heelmiddel drogeermiddel geworden. En een steeds sterkere dosis was nodig om nog een, al zij het dan een kortstondige, stimulus te wekken.

D. De les van de jaren dertig

Uit het beknopt overzicht blijkt dat deskundigen en beleidsmensen zich wel degelijk bewust waren dat de crisis lang en hard toe-

---

(1) W. GROTTKOPP, *Die Grosse Krise : Lehren aus der Überwindung der Wirtschaftskrise, 1929-32*, Düsseldorf, 1954.

sloeg omwille van beleidsblunders maar vooral ook als gevolg van het nahinken der produktiestructuren en exportpakketten op de verschuiving in de internationale vraag.

Men percipieerde een reconversie in de reële sfeer als absolute noodzaak. Maar de crisis had hierop een averechts effect. In plaats van de werknemers, de werkgevers en de bewindslieden aan te zetten tot vernieuwing in produktiepakket en in de produktiemethode, klampten ze zich allen aan het bestaande vast. In dergelijk structurbestendigend klimaat brachten zelfs de meest insnijdende devaluaties alleen maar kortstondige opflakkering en soelaas. Indien de reële sfeer van de economie onvoldoende reageert, werkt de devaluatie eerder beklijvend op de produktiestructuur dan vernieuwingstimulerend.

Ook de werknemersorganisaties bleven oncreatief op de crisis reageren. We laten hierover de historici aan het woord : "Tous les remèdes proposés (par le monde du travail) ne se distinguent ni par leur originalité, ni par leur profondeur. Toutes ces mesures se bornent à limiter les conséquences du chômage. Elle ne créent en aucune manière du travail nouveau ...."(1).

De arbeidswereld en ook de leidende economische groepen konden geen creatief (d.w.z. produktievernieuwend en tewerkstellingsuitbreidend) antwoord voor de crisis opbrengen. Aangezien het plan voor een *Umbau der Wirtschaft*, d.w.z. een reconversie in de reële sfeer bleef nahinken, liet men in Duitsland maar ook in andere landen de crisis overwegend corrigeren door overheidsingrepen in de budgettaire, monetaire en valutaire bovenbouw. Met het "Plan van de Arbeid" in België ging het niet beter. Toen de socialisten in de regering traden, werd het met stille trom in de koelkast gestoken.

De westerse economie bevindt zich sinds 1974 weer in een depressieve toestand. En zoals in de jaren dertig is de laagconjunctuur en haar financiële, monetaire en budgettaire problemen, vervlochten met structurele reconversieproblemen. Zijn de actoren die het hedendaags herstelbeleid mede helpen bepalen (bewindslieden, sociale partners en de publieke opinie in het algemeen) zich hiervan wel voldoende bewust ?

---

(1) D. DEMARCO, J. DHONDT, D. FAUVEL-FOUIF, *Mouvements Ouvriers et Dépression Economique de 1929 à 1939*, Assen, 1966.

III. DE WEDEROPBOUWPERIODE EN DE CORRECTIES VAN 1959-61

In vergelijking met de overige industrielanden van West-Europa en Noord-Amerika functioneerde de Belgische economie, in de tussenoorlogse periode, op een vrij laag loonpeil. De lage-loonpolitiek, waarvoor België gekend stond in het industriële Europa van toen, was eendeels te wijten aan de produktiestructuur van het land en anderdeels het gevolg van het economisch en financieel beleid.

De economie van ons land bleef zeer lang gekenmerkt door een overwicht van enkele traditionele basissectoren, zoals koolmijnen, staalindustrie, de verwerking van non-ferrometalen, metaalconstructie, textiel en voeding. De doorbraak naar meer afgewerkte produkten, verliep eerder traag. Uit hoofde van fysieke structuurgegevens (zoals bij de steenkoolmijnen) of omwille van de financiële structuur der bedrijven, steunde de industriële ontwikkeling, in een groot aantal bedrijven, op een relatief lage kapitaalintensiteit en een relatief hoge arbeidsinzet.

Een tweede structuurgegeven dat op de lage-loonpolitiek van België woog in de tussenoorlogse periode, kan gevonden worden in de relatieve belangrijkheid van de buitenlandse handel. De invoer/uitvoer vormt vanouds een belangrijk aandeel in onze economie. In de tussenoorlogse periode was het exportpakket nog voor een groot deel samengesteld uit halfafgewerkte produkten. Daarbij dient opgemerkt dat de uitvoer (van overwegend intermediaire goederen) uiteraard een suppletoir karakter had in de import van onze afnemers. Met het gevolg dat deze een vrij hoge conjunctuurgevoeligheid vertoonde.

Het kwantitatief belang en de conjunctuurgevoeligheid van het exportpakket was een uitnodiging voor een financieel en economisch beleid gericht op het drukken van de produktiekosten. Men streefde naar lage arbeidskosten om goed te zitten tegenover de buitenlandse mededinging.

Het naoorlogs loonbeleid zou hierin een kentering brengen. Na een periode van trage aanpassing van lonen aan prijzen tussen 1945-1947, volgt een forse opwaartse beweging van het directe loon alsmede een aanzienlijke verhoging van het indirecte loon. Dit bij middel van uitbreiding der sociale wetgeving (1).

---

(1) L.H. DUPRIEZ, Les rémunérations en Belgique de 1936 à 1952, *Bulletin de l'IREs*, n° 5, 1952.

De aanvankelijk trage en naderhand krachtige loonstijgingen tussen 1945-1950 betekenen een breuk met de voorheen gevoerde lage-loonpolitiek. De aanzienlijke opwaartse beweging van de lonen plaatst België op het einde van de beschouwde periode aan de spits van West-Europa inzake loonuitkeringen. Dit bracht een totale positieverschuiving mede voor ons land m.b.t. de relatieve loonkost in West-Europa.

Tabel 1 : Vergelijkende index van totale loonkost per arbeidsuur

	1938	maart 1951	1951 (1938=100)
België	100	100	482
Nederland	142	66	223
Groot Brittannië	168	89	254
West-Duitsland	210	80	183
Frankrijk	133	77	280

Bron : OESO-statistieken.

De breuk met het verleden had een welvaartsstimulerend doel, met name de koopkracht van de loontrekkenden verhogen. Daarenboven hoopte men door een beleid van loonsverhoging de structurele reconversie van de Belgische volkshuishouding te bespoedigen. De hoge-loonpolitiek welke men in ons land voerde tijdens de jaren 1945-1950 werd gekoppeld aan een restrictief monetair en financieel beleid. Dit om een betere verhouding te bewerkstelligen tussen de factor arbeid en de factor kapitaal. De politiek van hoge lonen was er dus mede op gericht de bedrijven te dwingen tot modernisering van hun productiepotentieel.

Het naoorlogs economisch beleid verschaftte aan de Belgische economie een stabiele munt, een evenwichtige betalingsbalans en een hoog verbruiksniveau. De vloedigheid waarmede de Belgische wederopbouw geschiedde, zette bepaalde auteurs ertoe aan van het "Belgisch wonder" te spreken. Een nauwkeurige analyse doet evenwel uitschijnen dat het vlotte verloop van de wederopbouw eendeels het gevolg was van gunstige factoren en anderdeels het resultaat van een voorzichtig, orthodox monetair beleid.

Onmiddellijk na de bevrijding immers verkeerde België in een latente inflatoire toestand. Tegenover een snel gestegen geldvoorraad in handen van particulieren stond een tekort aan goederen, kenmerkend voor de schaarste-economie van de oorlog. De strijd tegen de open inflatie werd op tweeërlei wijze gevoerd.

1. Een uitzuivering van het teveel aan koopkracht, door een drastische blokkering van geldmiddelen en bankactiva of de zogenaamde *operatie Gutt*. Hierdoor vielen de geldmiddelen tijdelijk op ongeveer een derde terug.
2. De inflatoire spanning voortspruitend uit het goederentekort milderen door massale goederenimport uit het buitenland.

Door een vlugge liberalisering van de invoerbeperking werd het goederentekort van de binnenlandse markt door invoer gecompenseerd. Het tekort op de handelsbalans nam gedurende enkele jaren aanzienlijke verhoudingen aan, maar werd tegen het jaar 1949 genormaliseerd.

Tabel 2 : De Belgische handelsbalans, in miljarden frank

Jaartal	Invoer	Uitvoer	Handelsbalans
1945	13,8	4,0	- 9,8
1946	57,2	29,8	-27,4
1947	85,6	61,7	-23,9
1948	87,5	74,1	-13,4
1949	81,9	80,1	- 1,8

Bron : Nationaal Instituut voor de Statistiek.

De gevolgde politiek van ruime goederenvoorziening is onbetwistbaar een stimulans geweest voor de verhoging van de werkkraft, voor de normalisering en de ontplooiing van de industriële produktie en voor het stabiliseren van de prijzen.

De prijsevolutie werd tevens in bedwang gehouden door een politiek van relatief duur geld en kredietbeperking. België gaf de voorkeur

aan een klassiek beleid (door het in werking stellen van indirecte controles) boven een meer interventionistisch beleid. Toen het merendeel van de nabuurlanden hun munt in 1949 sterk devalueerden, dacht België het te kunnen stellen met *een milde devaluatie*. Bij de intrede van het decennium 1950-1960 had België door een positief beleid zijn volkshuishouding klaar gemaakt voor een nieuwe groeiperiode. Doch minder rooskleurige tekenen, zoals de stijgende werkloosheid in 1948-50, wezen erop dat het toerental van de economie na de vlugge heropleving aan het vertragen was.

Rond 1950 verliest het stimulerend effect van de heropbouw aan kracht. De Belgische economie wordt een relatief trage groeier. Dit vooral in vergelijking met de nabuurlanden, zie tabel 3. De Koreaanse boom van 1951 en de hoogconjunctuur van 1956-57 verwekten hierin slechts een tijdelijke opflakkering.

Tabel 3 : Vergelijkende jaarlijkse groeicijfers, in %.

	1948-1957	1957-1961
België		
nationaal inkomen	3,4	2,2
industriële produktie	4,3	2,1
Duitsland		
nationaal inkomen	8,2	6,4
industriële produktie	16,8	6,6
Nederland		
nationaal inkomen	5,2	6,6
industriële produktie	7,6	5,9
Frankrijk		
nationaal inkomen	5,0	3,8
industriële produktie	6,6	5,9
Verenigd Koninkrijk		
nationaal inkomen	2,7	2,9
industriële produktie	4,1	2,9
Verenigde Staten		
nationaal inkomen	3,7	1,6
industriële produktie	3,6	2,2

Bron : OESO-statistieken.

In de economische litteratuur van de tweede helft der jaren vijftig is de luister van het Belgisch mirakel reeds lang gedoofd en schakelt men over naar een grondig gewetensonderzoek. Wat is mis gelopen ? In de studies van die tijd kan men een onderscheid maken tussen de conventionele conjunctuuranalyses en de onderzoeken die dieper peilen naar de structurele aspecten. *Nieuw hierbij is dat de structurele verscheidenheid van Vlaanderen en Wallonië meer en meer in de kijker komt.*

Achter de gemiddelden van de nationale boekhouding deed zich, in de tussenoerlogse periode en daarna, een economische kentering voor die zwaar op het socio-politiek klimaat van het land zou wegen, met name de verschuiving van de industriële hegemonie-basis van Wallonië naar Vlaanderen (1).

Tabel 4 : Procentuele verdeling van de totale industriële tewerkstelling

	1910	1937	1957
Vlaanderen	31,5	37,7	43,1
Brabant	17,1	20,2	21,0
Wallonië	51,4	41,1	35,9

Bron : Statistisch Jaarboek.

De macro-analyses van de jaren vijftig onderzochten de gevolgen van de overschakeling naar relatief hogere lonen op de competitiviteit en naar de effecten van onze relatief sterke munt door de slechts milde devaluatie van 1949. Op zichzelf beschouwd werden beide ingrepen (loonoptrekking en behoud sterke munt) door de meerderheid der analysten positief gewaardeerd. Maar meer en meer opperde men het bezwaar dat deze ingrepen een hoger produktiviteit, steunend op een moderner produktie-apparaat, vereisten. De verhoopde ontwikkeling naar nijverheden met meer toegevoegde waarde was uitgebleven. En aangezien deze laatste niet kwam, betoogde men dat de relatief hoge lonen, gekoppeld aan een veeleisende wisselkoers, drukkend werkten op de exportcapaciteit van het land. Ook het deficitair beleid van de overheid werd onder vuur genomen (2).

- (1) Eind van de jaren zeventig was de verdeling in de industriële tewerkstelling als volgt : Vlaanderen 60 %, Wallonië 30 % en Brussel 10 %.
- (2) Representatief voor deze strekking is R. VAN DE PUTTE, "Wordt België marginaal ?" in *Gids op Maatschappelijk Gebied*, december 1959.

De structuralisten daarentegen peilden dieper en begonnen de industriële aftakeling van Wallonië (dat sterk afhing van steenkool en staal) alsook de noodzaak van meer industriële arbeidsopslorping in Vlaanderen in focus te brengen. In de Vlaamse studies stelde men de structurele werkloosheid als gevolg van te trage industriële ontwikkeling aan de kaak (1). De franstaligen percipieerden de groei-crisis als een gevolg van de conservatieve investeringsstrategie der Belgische holdings (2).

Als antwoord op de crisis zou de christen-liberale regering van G. Eyskens van 1959 tot 1961 een herstelbeleid voeren op twee fronten :

- een trein van financiële, budgettaire en fiscale saneringsmaatregelen, ook eenheidswet genaamd
- een reeks van maatregelen (ondermeer de expansiewetgeving) die de industriële en tertiaire vernieuwing van België beoogden en de buitenlandse investeringen stimuleerde.

De saneringsmaatregelen stuitten op syndicaal verzet, dat vooral in Wallonië radicale vormen aannam. De stimuli vervat in de expansiewetgeving daarentegen, namen de Belgische economie mee in de lange groeicyclus van de westerse economie, die van 1961 tot 1974 bijna rimpelloos hoge groeicijfers en hoge tewerkstelling realiseerde (3).

Door de inbreng van nieuwe produktietechnieken, managementstijlen en verkoopspatijs hebben de buitenlandse investeringen :

- onze economie tot op zekere hoogte gemoderniseerd
- onze produktie meer afgestemd op goederen en diensten met betere vraagperspectieven
- onze economie ingeschakeld in het transnationale produktiecircuit.

Deze industriële transplant bracht wel vernieuwing maar loste het probleem nog niet op van de autochtone bedrijven, die het tot heden nog zonder reconversie doen. De tijd is dus gekomen om het beste van eigen bodem een kans te geven door een innoverende groeistrategie.

-
- (1) Het Centrum voor Economische Studiën van de K.U.Leuven heeft hierin baanbrekend werk verricht. De pioniersstudie, G. DECLERCQ & O. VANNESTE, *Structurele werkloosheid in West-Vlaanderen : Een regionaal-economische studie*, dateert reeds van 1954.
  - (2) Deze thesis vindt men goed verwoord in A. LAMFALUSSY, *Investment and Growth in Mature Economics, the Case of Belgium*, Londen, 1960 en in M. BEUTHE, *Economie en croissance lente : le cas de la Belgique*, Brussel, 1964.
  - (3) H. DAEMS, J. DEGADT, R. DONCKELS, D. VAN DEN BULCKE, K. VERAGHTERT, *De Belgische Industrie : een profielbeeld*, Antwerpen, 1981.

Ons land heeft te entoesiast te vlotte middelen ingezet voor de gesubsidieerde tertialisering van de economie. *Dit heeft de draaglast van de produktieve sector zeer verzwaard. Met het gevolg dat deze reageert met arbeidsuitstoting.*

Het industrieel beleid moet dus niet alleen op het beheersen van de kosten (arbeidskosten, kapitaalkosten, energiekosten...) gericht zijn. Het zou ook stimuli moeten bevatten die de herindustrialisatie bevorderen en dus nieuwe produktieve tewerkstelling scheppen.

IV. DE RECESSIEVE GROEIVERTRAGING SINDS 1974

Sinds 1974 hebben de lidstaten van de EG en de Verenigde Staten reeds twee recessieve inzinkingen gekend (1975-76 en 1980-81) die ingebed zijn in een lang-cyclische groeivertraging, ten gevolge van ingrijpende verschuivingen binnen en buiten het OESO-blok.

De eerste olieprijslift heeft de EG-ruilvoet in 1974 verminderd met 9,6 % en het dalingseffect op het reële EG-inkomen hiervan was gelijk aan 2,6 %. Bij de tweede insnijdende olieprijslift van 1980 resulteerde een drukkend effect van 4,4 % voor de EG-ruiltermen en 1,4 % voor het EG-inkomen. Deze internationale middelentransfer moet in het binnenlands circuit ergens worden uitgespaard. De OPEC-landen daarentegen genieten een enorme transfer van middelen met het gevolg dat hun enorm gestegen vraag naar goederen en diensten verschuivingen verwekt in de nationale handelsstromen alsook in de goederencompositie ervan.

De olie-importerende landen zoals België moesten hierop dus met een proportionele verschuiving (minder binnenlandse bestedingen en meer export) inspelen. In ons land daarentegen zijn de interne bestedingen drukkend gaan werken op de exportcapaciteit. Zodat de aanpassing aan de olieschok in de reële sfeer er nog moet komen.

Dit alles drukt op de industriële produktie van de kernlanden in het OESO-blok. In het begin van de jaren zeventig, in volle hoogconjunctuur, is onder impuls van technologische vooruitgang, de desindustrialisering (stijging van de industriële produktie gepaard met uitstoting van arbeidskrachten) ingezet. Na 1974 versnelde de arbeidsuitstoting in de industrie terwijl ook de industriële produktiegroei vertraagde. In 1980 en vooral in 1981 noteerde men in enkele kernlanden (West-Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Nederland en België) zelfs een absolute daling van de industriële produktie. In ons land was de arbeidsuitstoting uit de industriële tewerkstelling van 1974 tot 1980 meer dan dubbel zo intensief als in het geheel van de Europese Gemeenschap.

Uit tabel 5 leren we dat de industriële groeivertraging het "oude Westen" meer treft dan de nieuwe industrielanden. Trouwens, hun industriële opmars werkt stimulerend en anticyclisch op onze export, aangezien ze van ons ongeveer twee maal meer industrieproducten kopen dan ze er op onze markten brengen. In feite werkt hun groeidynamiek als locomotief op onze export. Ons land zou hierop actiever moeten inspelen (1).

Tabel 5 : Index industriële produktie (1973 = 100).

	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980
E.G.							
België	104	93	102	102	104	108	107
Frankrijk	103	96	104	106	107	112	112
W-Duitsland	97	92	98	101	104	109	108
Italië	105	95	107	109	110	118	124
Nederland	105	102	110	110	111	114	114
Verenigd Koninkrijk	96	92	94	97	101	104	97
V.S.	100	91	101	106	113	117	114
Japan	96	85	95	99	105	114	121
N.I.L.							
Joegoslavië	112	118	122	133	145	156	162
Portugal	129	119	124	139	149	160	168
Mexico	107	112	116	119	131	145	157
Zuid-Korea	127	152	197	236	289	324	318
Taiwan	95	103	128	145	181	195	210
Singapore	112	111	124	136	152	174	196
Griekenland	98	102	113	114	123	131	132

Bron : International Financial Statistics.

België heeft meer dan de overige EG-landen genoten van de uitbundige groeicyclus 1961-1973. Dit mede door de transnationalisering van onze economie. Maar sinds de recessieve omslag hebben we het minder goed dan het EG-gemiddelde gedaan. De groeivoet van ons nationaal produkt ligt voor 1974-1981 ongeveer één vierde beneden het EG-gemiddelde en onze werkloosheidscoëfficiënt lag in 1980-81 gemiddeld ruim een derde hoger. We hadden daarenboven het grootste deficit op de handelsbalans en het zorgelijkste onevenwicht

(1) L. BAECK, *Locomotief-strategie met stoom uit de Eurovalutamarkt*, LES n° 17, 1980.

in de overheidsfinanciën (1).

België ontwikkelde dus het relatief hoogste handelsbalansdeficit van de EG juist op het ogenblik dat de opeenvolgende olieschokken en de hieruit volgende (verplichte) middelentransfer aan de OPEC-landen, een beleid vroegen dat eerst de import en de interne bestedingen wat zou afremmen en tweedens onze export beduidend zou opvoeren. In haar reeds vermelde "Verlies-aan-levenskracht-studie" heeft de Nationale Bank met uitgebreid cijfermateriaal en simulatieberekeningen, aangetoond dat België's slappe exportgroei mede te wijten is aan structurele onaangepastheden in de reële sfeer. De studie vermeldt vooral :

1. Het feit dat de goederencompositie van onze export niet mee evolueert met de wereldvraag, d.w.z. dat arbeid en kapitaal te lang en te veel worden ingezet voor produkten die in de wereldmarkt een regressieve vraagevolutie kennen.
2. Het feit dat ons land, in vergelijking met zijn concurrenten, minder aanwezig is op de expansieve exportmarkten van OPEC en N.I.L.

Uit de cijfers van ons statistisch aanhangsel blijkt duidelijk dat België's dekking van import door export ook zeer problematisch is met Japan en met de Verenigde Staten.

Het ogenblik lijkt ons gekomen om het loonlasten-argument wat van naderbij te bekijken. P. De Grauwe heeft er een vergelijkende studie op Europees vlak aan gewijd (2). Hij stelt o.m. het volgende vast :

1. Gedurende de periode 1970-75 stegen de reële lonen substantieel sneller (17 %) in België dan in de nabuurlanden. Deze trend werd nog versterkt door een opwaardering van onze effectieve wisselkoers met ongeveer 9 %.
2. Van 1975 tot 1978 stegen onze reële lonen minder snel (- 4 %) dan bij onze uitvoerconcurrenten. Maar de sterke opwaardering van de effectieve wisselkoers (met 10 %) had tot gevolg dat de reële lonen, in EG-koopkracht uitgedrukt, nog beduidend sneller stegen dan het EG-gemiddelde.
3. Sinds 1978 is de evolutie in België tegenover het EG-gemiddelde zo dat het effect van de loonstijgingen afgezwakt wordt door de afbrokkeling van de effectieve wisselkoers.

---

(1) Volgens de normen van de EG bedroeg het netto te financieren budgettekort voor 1981 in België 9,7 % van het BNP, in Duitsland 3,2 % en in het Verenigd Koninkrijk 2,2 % (Eurostat).

(2) P. DE GRAUWE, *Loonkosten, Energiekosten en Kapitaalkosten : België gedurende 1970-1980*, LES n° 22, 1981.

Uit het jongste EG-rapport blijkt dat de index (1970 = 100) van de Belgische arbeidskostenevolutie tegenover het EG-gemiddelde (in vaste gemeenschappelijke munt uitgedrukt) van 1970 tot 1978 boven alle lidstaten is uitgeschoten, en dat sinds 1978 de noodzakelijke tempering is begonnen. Maar het relatieve loonkostenpeil ligt in België nog beduidend hoger dan in de rest.

Tabel 6 : Vergelijkende indexevolatie der reële loonkosten

	1978(a)	1981(a)	1981(b)
België	117,8	113,4	96,2
W. Duitsland	99,1	91,2	92,0
Frankrijk	92,6	103,8	112,1
Nederland	112,9	105,1	93,2

(a) In gemeenschappelijke munt. Index (1970 = 100)

(b) In gemeenschappelijke munt. Index (1978 = 100)

Bron : Jaarlijks Economisch Rapport van de EG.

De vermindering van de relatieve loonkosten kan men nastreven door de (patronale) bijdragen aan de sociale zekerheid te milderen of door de evolutie van de loonmassa zelf te beteugelen. De procentuele stijging van de nominale, globale loonmassa wordt bepaald door drie elementen :

- De verdeling van het arbeidsbestand over de verschillende sectoren. Als we het aantal loontrekkenden door N voorstellen kunnen we met N_1 het aantal loontrekkenden in de gesubsidieerde sector (zoals onderwijs, geneeskunde, enz.) en de tewerkgestelden in de overheidssector zelf voorstellen terwijl N_2 de tewerkgestelden in de marktsector aanduidt. In N_1 en N_2 samen zijn er n sectoren.
- De stijging van het reële loonbarema, die op basis van de groei van het nationaal produkt door de sociale partners, rond de groene tafel, in cao-onderhandelingen wordt genegotieerd, of g_w . Deze loonstijgingen kunnen van sector tot sector verschillen : $g_w^1 \neq g_w^2$. In feite zijn er volgens graad van scholing, specialisatie en anciënniteit verschillende barema's binnen één sector. Van deze verschillen maken wij hier abstractie.
- De compensatie voor de koopkrachtsvermindering van de munt (de indexaanpassing) of g_p . Deze is uniform voor de verschillende sectoren.

De nominale loonstijging is de som van de stijging in het reële loongedeelte plus de compensatie voor de stijging van de index der verbruiksprijzen :

$$g_w = \sum_{j=1}^n \alpha_j g_w^j + g_p$$

waarbij α_j het aandeel van sector j in de totale loonmassa aangeeft.

Sinds 1974 heeft er een versassing van werknemers van N_2 naar N_1 alsook naar de werklozen plaatsgehad. De marktsector, vooral de nijverheid heeft zich tegen de loonstijgingen beschermd door uitstoting van arbeidskrachten. Deze werden geabsorbeerd in de overheidssector en in de gesubsidieerde sector.

Indien niet gingen ze de massa werklozen vervoegen. Maar N_1 en de stempelaars figureren op het staatsbudget, zodat deze trend duidelijk ten koste is gegaan van de overheid. Alleen een verruiming van werkgelegenheid in de marktsector zou dus ontlastend werken op het overheidsbudget. Het zou tevens door herinschakeling van werklozen de reële produktie verhogen.

De gemiddelde groeicoëfficiënt van het nationaal produkt bedroeg van 1974 tot en met 1980 slechts 1,8 per jaar ; in 1981 was hij negatief (ongeveer - 1 %) en voor 1982 voorspelt men een reële stijging van 1 %. Zelfs indien men kan rekenen op de vlotte medewerking van de sociale partners (zij zijn immers autonoom in hun cao-onderhandelingen) is de manoeuvreerruimte op de reële looncomponent (g_w) uiterst klein. Bij stagnerende industriële produktie, zoals nu in België het geval is, resulteert de stijging van de produktiviteit in de marktsector vooral uit arbeidsbesparende investeringen en uit het verdwijnen van de marginale bedrijven. Zodat de stijging van de industriële produktiviteit (g_u) zeker niet als maatstaf kan worden genomen. Dit zou de arbeidsuitstoting alleen maar intensifiëren.

De beteugeling van de loonmassa is dus bij laag reëel groeitempo beter te regelen door matiging in de indexdoorsleuteling (1). De index bedraagt nu ongeveer 8 % en biedt dus meer manoeuvreerruimte. De beteugeling van de evolutie in de loonmassa kan men verwezenlijken door ofwel de indexdoorsleuteling minder veelvuldig door te voeren, ofwel door slechts een gedeelte van de indexevolutie uit te betalen ofwel door een mengformule van beide.

Onzes inziens is de evolutie van de loonwaaier nog van meer belang dan de vermelde matiging in de nominale loonoptrekking. Want indien de loonwaaier averechts evolueert (b.v. tussen categorieën met verschillende scholingsgraad of tussen bedrijfstakken die stagneren en andere die in groeisectoren bedrijvig zijn) verliest de loonstructuur haar signaalfunctie. Dan gaan er ook geen beloningsimpulsen meer vanuit op de industriële vernieuwing en op het verschil in produktiviteit in het algemeen. Hierbij staan criteria van industriële vernieuwing en sociale solidariteit niet op één golflengte. De loonwaaier dichtten is een sociaal nastrevenswaardig doel in tijden van min of meer probleemloze groei. Maar in tijden van conjuncturele contractie en structurele verstroeving van het produktiebestel is het gevaar groot dat de vernauwing van de loonwaaier de vernieuwing afremt en de verstroeving in de hand werkt.

---

(1) Indien de index gedurende twee maand met 2,5 punten is gestegen, worden alle wedden en lonen met een gelijk percentage opgetrokken. In 1981 kon men vier dergelijke optrekkingen noteren.

De ontwikkeling sinds 1974 heeft onze overheidsfinanciën uit de haak geslagen en in groot onevenwicht gebracht. De inflatie heeft de belastingopbrengsten accelererend doen stijgen, maar de jongste recessie heeft de snelle toename van de fiscale inkomsten enigszins getemperd.

Tijdens de groei van de fiscale massa heeft zich ook een opmerkelijke verschuiving voorgedaan tussen directe en indirecte heffing. De massa der directe belastingen ligt nu 56 % hoger dan de heffingen via BTW, accijnzen, registratierechten, enz. Onder invloed van de inflatie en de oplifting der marginale aanslagvoeten is de directe belastingdruk voor velen stekeliger gaan werken.

Maar het zijn vooral de uitgaven van de overheid die uit de hand zijn gelopen. Een snel groeiende en zwaar doorwegende uitgavenpost is de financiering van de sociale zekerheid, vooral de werkloosheidsuitkeringen. Eens het overheidsdeficit een bepaalde grootte bereikt, is de snel stijgende rentelast op de groeiende staats-schuld, vooral bij hoge rentestanden een tweede ingebouwde lek.

De reeds hoge belastingdruk en de belangrijkheid van het budgettekort hebben voor gevolg dat het reduceren van de overheidsdruk in het algemeen en van het begrotingstekort in het bijzonder door velen wordt ervaren als een absolute prioriteit. Het te hard aanschroeven van de marginale aanslagvoeten werkt vanop een bepaalde hoogte drukkend op de arbeidsinzet (1). En de volumineuze financieringsnood van de overheid vermindert de beschikbare geld- en kapitaalmiddelen voor de privé-sector. Een groot deel van de beschikbare spaarmiddelen wordt reeds weggedraineerd voor de financiering van de overheid.

Het sterk toegenomen budgettekort en het groeiend deficit op de handelsbalans maken dat de effectieve wisselkoers van de frank afbrokkelt en de officiële pariteit onder druk komt. Om de pariteit te beschermen moeten regelmatig de vreemde deviezenreserves worden aangesproken. Daarenboven vereist de verdediging van de pariteit een relatief hoge rentestand, die erop gericht is buitenlandse kapitalen aan te trekken en eigen spaarmiddelen binnen de nationale grenzen te houden. Een afname van het budgetdeficit zou

-
- (1) De evolutie naar hogere lonen en belastingdruk hebben in onze economie een nieuwe kringloop verwekt, die we, kortweg, de grijze sector zullen noemen. De grijze sector omvat niet alleen de goederen- en dienstenkringloop die frauduleus ontsnapt aan de belastingheffer, maar ook de gedemonetiseerde verhandelingen, d.w.z. deze waar men elkaar vergoedt met gesloten beurs. Deze uitwijksituatie naar een heropleving van de subsistentie-economie (de diensten die men elkaar verleent in familie- en vriendenkring, enz.) schept dus een parallelle kringloop waarvan de omvang, die moeilijk precies te schatten is, vermoedelijk toeneemt.

de overheidsvraag op de geld- en kapitaalmarkt verminderen en een ontspanning in de rentestand toelaten.

Het ogenblik is gekomen om de monetaire aspecten van de crisis te belichten. Een eerste punt betreft de muntpariteit.

Voor sommigen is de wisselkoers een gewone marktprijs en dus een beleidssignaal zoals de rente, het loon, enz. Vanuit deze optiek kan men de wijziging van de wisselkoers ten allen tijde gebruiken om scheefgegroeide verhoudingen in andere deelmarkten (b.v. van goederen en diensten, in binnen- en buitenland) helpen recht te trekken. Na een beleid dat gedurende meer dan een kwart eeuw steunde op vaste pariteit, zijn de Verenigde Staten overgestapt naar fluctuerende wisselkoersen. Zij hebben aldus de dollarpariteit tot een dagelijks instrument gebanaliseerd.

Sinds de tijd van de Scholastieken evenwel leeft er ook een meer politiek-morele perceptie over de munt en vooral ook over de muntpariteit. Met name de idee dat de munt (zijn binnenlandse zowel als zijn buitenlandse waarde) ook steunt op het vertrouwen (*fiducia*) van de bevolking. Het vertrouwen dat de door de overheid op munt en bankbiljet gedrukte waarde, ook de werkelijke waarde is en blijft. Brede lagen van de bevolking percipiëren het fiduciaire waardeteken als een door de overheid aangegane verbintenis. In deze visie is de munt niet alleen een ruilmiddel, met een veranderlijke prijs zoals alle prijzen. De munt (en zijn externe pariteit) is ook een door de overheid gewaarborgde waardemeter, die zelf niet teveel van waarde mag veranderen. Een waardeverandering van de waardemeter brengt immers de vele verbintenissen tussen schuldeisers en schuldenaars, tussen voorraadhouders en papierbezitters, tussen importeurs en exporteurs, enz. op de helling. Voor een open economie zoals de onze zijn fluctuerende wisselkoersen een ondoenbare zaak.

Sinds 1945 heeft de Nationale Bank van België, terecht, een orthodox monetair beleid gevoerd. Door de interne koopkrachtsafbrokkeling (inflatie) aan banden te leggen en door de externe koopkracht van de munt (wisselkoers) op krachtige koers te houden. De devaluatie van 1935 heeft bij sommige deskundigen een wrange smaak nagelaten en in het collectieve geheugen zit ze niet goed.

Toen het systeem van Bretton-Woods ter ziele ging, is ons land eerst in het slangakkoord daarna in het Europese Muntsysteem, gaan varen in het kielzog van de Deutsche mark. Zoals men weet is de mark in de valutamarkt "een flinke klimmer". En van 1974 tot 1979 konden we, al was het op het laatst wel moeizaam, met de mark mee omhoog. (Zie de evolutie van de effectieve wisselkoers in tabel 11).

Aangezien ons land een vrij uitgebreide dollarrekening heeft (ook onze aardolie wordt in dollar betaald) genoten we langs de importzijde aanvankelijk van de goedkoper wordende dollar. Maar toen ingevolge veranderingen in het monetair beleid (oktober 1978) van de VS en de verkiezing van Reagan de dollar aan het klimmen ging, begon onze dollarpariteit en onze effectieve wisselkoers (die zeer dollargevoelig is) te "*rutschen*".

We varen nog wel in het kielzog van de Deutsche mark, maar op een ietwat lager niveau. Sinds de toename van het budgettekort, van het handelsbalansdeficit en van de buitenlandse leningen komt de frank regelmatig onder druk.

We hebben, sinds jaren een vlot budgetbeleid dat dysfunctioneel is met de harde wisselkoers. En om uit de crisis te komen is nu wel een (in andere tijden niet aanbevelenswaardige) valutaherschikking onafwendbaar. Een valutaherschikking in de richting van een minder hooggestemde wisselkoers zou :

- een lagere rentestand mogelijk maken, wat de rentelast voor de overheid en de bedrijven zou milderen
- de import relatief duurder maken en dus importbeperkend werken
- de export voor het buitenland prijsaantrekkelijker maken en dus exportstimulerend werken.

In een open economie kan men van een devaluatie, indien er geen begeleidende maatregelen worden genomen, geen denderende effecten verwachten. Zij moet dus gezien worden als onderdeel van een globaal pakket. In geval van effectondersteunende begeleiding van budgettaire en inkomenspolitieke maatregelen, kan een valutaherschikking wel tot de deblokkering van een verziekte toestand bijdragen.

Alvorens we tot de bespreking van deze beleidsmaatregelen overgaan is het goed de vicieuze kringlopen, waarin onze economie is verzeild geraakt, op een rijtje te zetten :

1. slappe nationale groei met aftakeling van het industriële productiebestel (vooral staal, textiel, leder, enz.) die zich, meer nog in Wallonië dan in Vlaanderen, uit in desindustrialisering (of structurele arbeidsuitstoting in de nijverheid) met er bovenop conjuncturele werkloosheid.
2. Ongunstige evolutie van de produktiekostenstructuur : van arbeid (loonkosten) en van kapitaal (reële rentevoeten) ; de ondernemingen zien hun kosten verhogen ten voordele van de gezinnen en van het buitenland.
3. Belangrijk financieringsdeficit van de overheid en toenemend deficit in de lopende betalingen aan het buitenland, door te trage exportgroei en te vlotte importgroei. Beide brengen de munt onder druk en nopen tot hoge rentevoeten ter verdediging van de frank.

4. Te vlote en artificiële inkomensondersteuning van de gezinnen. Duidelijke desinvestering in de (vooral) industriële ondernemingen. Door de hoge rentevoeten is de financiële belegging in vele gevallen aantrekkelijker geworden dan het ondernemingsrisico verbonden met eigen investering.
5. Een bestedingspatroon dat buitenlandse goederen privilegieert t.o.v. nationale ; wat wijst op dysfunctionele kringlopen die mettertijd een overgewaardeerde valuta voortbrengen ; wat in onze zeer open economie het extern onevenwicht nog voedt.

Het tot eind 1981 ondoeltreffend overheidsbeleid, te eenzijdig gericht op het wegwerken van het onevenwicht in het ene domein, heeft een nog groter onevenwicht verwekt in de andere domeinen. De vlote overheidsfinanciering van inkomens en van transfers allerlei, is ten koste gegaan van nog meer overheidsdeficits. Het extern onevenwicht bracht druk op de munt. Dit heeft verplicht tot een te hoog optrekken van de rentevoeten, om de pariteit van de frank te steunen, wat de rentelast voor overheid en bedrijven verzwaart, enz. *Kernachtig geformuleerd is de vicieuze cirkel er een van te veel bestedingen welke steunen op te weinig produktie en meerwaardescheppende tewerkstelling.*

Het herstelbeleid moet nu worden gevoerd vanuit een zeer benarde financiële en monetaire situatie. Er is dus weinig manoeuvreerruimte bij de keuze van het beleid. Voor de overheid en alle gesubsidieerde initiatieven wordt het inbinden. De overheidskas is in stijgend deficit en sommige fondsen van de maatschappelijke zekerheid lopen leeg...

V. DE CRISIS OMBUIGEN

A. Normerende leidraad

De keuze van een beleid hangt niet alleen af van het feitelijk gebeuren in de werkelijkheid (dus van de evoluties in produktie, tewerkstelling, budget, handelsbalans, enz.) maar ook van de manier waarop deze wordt gepercipieerd. Alhoewel de deskundigen van de jaren dertig het nahinken van het structurele zeker niet hebben onderschat, zijn het toch de monetaire en financiële ingrepen die zowel in het collectieve geheugen als in de professionele literatuur de diepste sporen hebben nagelaten. Keynes en later de monetaristen hebben het in de economische handboeken van de jaren vijftig, zestig en zeventig gewonnen van Schumpeter en van Hayek. De Keynesianen moesten het hebben van vraag- (of besteding-) stimulering. De monetaristen verwachtten hiervan enkel tijdelijke schijnresultaten en zweren bij een strakke geldvolumenorm en fluctuerende wisselkoersen.

Maar de groeivertraging en de opeenvolgende recessies betekenen ook voor het economisch denken een uitdaging. En hierin noteert men een duidelijke *ontmythologisering* van het op vraagstimulering gericht beleid naar meer aandacht voor de produktiezijde, voor management en voor het gebeuren in de reële sfeer in het algemeen.

Het is ook onze stelling dat onze crisis er niet een is van onderbesteding vanwege de gezinnen en de overheid, maar veeleer van overbesteding. Doch dit is slechts een deel van het probleem. Ook op het vlak van produktiesamenstelling, samenstelling en geografische richting van onze handel, enz. hinken we na.

In het jongste rapport van de EG worden de problemen van ons land duidelijk in deze dubbele optiek gezien. We citeren : *De omvang en het tekort op de betalingsbalans en op de begroting, doch bovenal het hoge tempo waarin deze tekorten in de laatste jaren zijn gestegen, vormen thans de meest zorgwekkende aspecten van de economische toestand in België. En verder : De Belgische uitvoer zal vermoedelijk geen gelijke tred houden met de expansie van de wereldhandel wegens het hoge kostenniveau en omdat de samenstelling van de uitvoer slecht is afgestemd op de buitenlandse vraag.*

Het herstelbeleid moet dus gericht zijn op een dubbel doel : *de draaglast van de economie verminderen en de draagkracht ervan verhogen.*

Het getij van de groeivertraging en de hieruitvolgende werkloosheid kan alleen maar keren, indien er meer uitbreidingsinvesteringen komen die de expansie terug aanzwengelen.

Een restrictief beleid van deficituitzuivering en loonmatiging zal in een eerste fase wegen op de bestedingen en dus de tewerkstelling aanvankelijk nog meer drukken. Maar de vermindering van de draaglast zal in de reële sfeer mettertijd opwekkend werken. Veel zal in deze afhangen van de positieve reactie van het bedrijfsleven en van de sociale partners. Het succes zal daarenboven afhangen van het begrip dat de ganse bevolking kan opbrengen voor een tijdelijke "*fasten seatbelts*".

De verziekte toestand vraagt gedurende enkele jaren een *insnijdend* en *coherent* herstelbeleid :

1. *Insijndend* : de voorgestelde maatregelen moeten meer diepsnijndend zijn dan in de nabuurlanden, want onze toestand is benarder. Een redelijk evenwicht tussen bestedingen en produktie moet op zo kort mogelijke termijn worden hersteld. Een meer gespierde aanpak dan we tot heden hebben gekend is nodig. De helling zal tijd vergen : mogelijks een termijn van drie à vier jaar.

2. Het herstelbeleid zal beleidsingrepen vergen gespreid over een breed front : budgettair, monetair, fiscaal, financieel en op het gebied van de inkomenspolitiek. De ingrepen moeten onderling consistent zijn. Zoniet ontzenuwt de ene maatregel het positief effect van de andere.
3. Men moet vooral ook de coherentie van het geheel (d.w.z. tussen hoger vermelde ingrepen en de structurele aanpak) indachtig zijn. Men mag niet alle heil verwachten van een deflatoire afkoeling alleen. Er moeten daarenboven groei-, export-, en tewerkstellingsstimulerende instrumenten ingezet.
4. De misgroei in de maatschappelijke draaglast (tussen gezinnen, ondernemingen en overheid, maar ook tussen de gezinnen onderling) moet worden aangezuiverd. Sommige segmenten van de publieke opinie hebben sterk de indruk dat ze moeten opdraaien (offers brengen) bij een misgroei waarvoor ze zich niet verantwoordelijk voelen. De offers zullen dus *billijk* moeten worden gespreid. Zoniet komt de verwezenlijking van het herstelbeleid van bij de aanvang op de helling te staan. Hierbij kan de maatschappelijke billijkheid in conflict komen met de functioneringsvereisten van een op economische vernieuwing gericht beleid.
5. Een goed herstelplan moet de doelen en de instrumenten klaar formuleren. Bij de in te zetten middelen en instrumenten moet de overheid eenieder voor zijn verantwoordelijkheid plaatsen.

Een meer onafhankelijke koers van de politieke bewindslieden tegenover de sociale partners lijkt gewenst.

B. De voorgestelde beleidsombuiging

1. Belastinghervorming

- a. Tijdens de jongste tien jaar heeft zich een verschuiving naar relatief meer *directe* belastingheffing voorgedaan. Deze trend zou men moeten corrigeren door een verschuiving in de heffing na te streven die een meer evenwichtige verhouding tussen directe en indirecte belastingen brengt. Hierbij zal men in de eerste fase best overgaan naar optrekking van de indirecte belastingen, wat mettertijd een daling van de directe belastingen zal toelaten. Hierbij moet men in de eerste plaats de fiscale last van de ondernemingen verminderen, met een belangrijke verhoging van de indirecte belastingen voor sommige gezinsbestedingen, b.v. tabak, benzine, alcoholische dranken en andere produkten.

- b. Een hersleuteling van de aanslagvoeten in de directe belastingen die de misgroei (mede gestimuleerd door koppeling van progressiviteit en langdurige inflatie) aanzuivert (1) ; met klaar geprofileerde opties over decumul en splitsing ; alsook meer aandacht voor de laagste decielgroep en met meer aandacht (ontlasting) voor de gezinslast. De sociale correctie en de gezinsvriendelijkheid, vervat in de vroegere aanslagvoeten, zijn door de inflatie afgestompt. Beide moeten terug bijgewerkt. Voor de thuiswerkende echtgenote van een kroostrijk gezin moet een gunstiger fiscaal statuut worden voorzien.
- c. Enkele ongerijmdheden wegwerken die het sparen (vooral van kleine spaarders zonder uitwijkmogelijkheid naar b.v. belastingsvrije buitenlandse beleggingen) treffen. Zo zijn de intresten op hypothecaire leningen fiscaal aftrekbaar ; terwijl de intresten op spaarboekjes en roerende beleggingen (aandelen, obligaties, enz.) door een voorheffing worden getroffen. Een meer coherent beleid terzake zou het sparen aanmoedigen (2). De roerende voorheffing is geen fiscaal maar ook geen sociaal succes. De overheid zou bij afschaffing niet zoveel inkomsten derven, rekening gehouden met de daling van de rentelast voor de staatschuld. En de uitgeweken kapitalen en spaargelden zouden langzaam terugvloeien.
- d. De globale fiscale last weegt nu zeer zwaar en moet, zodra het kan, worden verlicht. De sanering van het overheidsdeficit moet bij voorrang geschieden langs uitgavenvermindering.

2. Loonmatigingsbeleid

- a. Aangezien in het huidig klimaat de inkomensmatiging moeilijk te realiseren is langs de groene tafel der sociale partners zal de loonmatiging best doorgevoerd worden door een tijdelijke opschorting van de huidige index-aanpassingsprocedure : b.v. door gedurende twee jaar de indexaanpassing slechts éénmaal 's jaars door te sleutelen naar de loon- en wedde-inkomens. Dit gebaseerd op een spilcoëfficiënt die voor alle barema's, gedurende één jaar, slechts twee derden bedraagt van de stijging der verbruiksprijzen. In een tweede jaar zou de indexdoorsleuteling volledig zijn, maar slechts op het eind van het jaar plaatshebben. In het derde jaar eventueel het huidig systeem herinvoren. Maar het inhaalmanoeuvr in het derde jaar mag dan niet gebeuren op een ongewijzigde indexreeks. De derving van de

-
- (1) Door het inflatoir opliften van de inkomens naar boven werkt de progressiviteit nu te scherp door. Om de produktieve arbeid terug aan te moedigen, is het wenselijk de progressiviteit te verzachten.
  - (2) Wil men tot de in punt C vermelde tewerstellingsscheppende investeringen komen, moeten er voldoende spaarmiddelen aanwezig zijn. Zonder aanmoediging zal de bevolking, vooral in tijden van inkomensinlevering, het sparen niet opdrijven door consumptiematiging.

koopkracht moet uit de indexreeks gelicht, zoniet zal de uitgestelde loondrift het beoogde effect ontzenuwen. Dit alles bij uitzondering van de laagste 10 %-groep.

Er liggen blauwdrukken voor om de tijdelijke wijziging van de indexprocedure ook aan te wenden voor herverdeling van de massa der lonen en wedden tussen overige inkomensgroepen, d.w.z. de overige 90 %. Bijvoorbeeld door voor deze groep de coëfficiënt van de inflatievergoeding te differentiëren in functie van het loon- en weddeniveau. Door een differentiëringsmodule in te bouwen in de indexprocedure zou men dit instrument inzetten voor een distributiedoel. Alhoewel het in wezen een correctiemiddel is om de koopkracht bij te sturen die door de inflatie wordt afgewaardeerd.

Onzes inziens horen herverdelingsmechanismen beter thuis in het systeem van maatschappelijke zekerheid en tot op zekere hoogte in het belastingsysteem. De loon- en weddewaaier verder samendrukken, bij middel van een gedifferentieerd indexsysteem lijkt ons niet geraadzaam, vermits de hogere inkomens reeds relatief meer zullen inleveren, via de meer selectief wordende sociale voordelen.

In een periode van stagflatie, d.w.z. inflatie met groeivertraging, waar g_w veel hoger ligt dan het gemiddelde van g_w worden de economisch gestuwde verschillen in de reële beloning (tussen stagnerende en groeiende bedrijven, tussen arbeidscategorieën in sterke vraag en andere, enz.) afgestompt door de overwegende invloed van het uniforme deel in de nominale loonevolutie, met name g_p .

De hogervermelde formule kan dit verduidelijken. Als voor een bepaalde looncategorie geldt dat :

$$g_W = g_w + g_p$$

met g_w gemiddeld 1 à 2 en g_p zoals heden ongeveer 8 %, zit er reeds een sterke uniformiseringstrend in het systeem. Want in de nominale optrekking van 9 of 10 % zit tot heden voor iedereen g_p of 8 %. Stagflatie brengt dus een ingebouwde verstroeving van de relatieve loonstructuur. Deze nog versterken door een distributiemodule in g_p in te bouwen zou averechts kunnen werken bij de meest dynamische elementen van de bevolking.

- b. De gevolgen van de maatregelen die men zal nemen ter sanering van het extern deficit (valutaherschikking) en het overheids-tekort (stijging indirecte belastingen) mogen niet teniet gedaan worden door een onwrikbare houding tegenover het nu bestaande indexmechanisme. De hoger vermelde herlegging in de

belastingheffing (met meer nadruk op de indirecte heffing) houdt het gevaar in dat deze versassing in de fiscale kringloop (met de bestaande indexdoorsleuteling) doorschiet van prijzen naar loonstijgingen. Dit zou men kunnen vermijden door de gevolgen van de herschikking in de belastingheffing index-neutraal te maken, d.w.z. door gehele of gedeeltelijke uitlichting van het indirecte belastingsdeel uit de verbruiksprijs bij het berekenen van de index (1).

3. Monetaire politiek

- a. Tegenover enkele belangrijke buitenlandse munten is de huidige wisselkoers van de Belgische frank overgewaardeerd. Alhoewel bij een devaluatie een massa mensen moet opdraaien voor beleidsfouten door anderen begaan, wat een negatieve morele inslag heeft, lijkt ons een valutaherschikking mettertijd onafwendbaar. In het kielzog van de Deutsche mark is onze frank tegenover een representatieve korf van munten gaan opwaarderen. De jongste jaren heeft onze munt deze opmars niet kunnen houden en heeft zich reeds een relatieve feitelijke afwaardering voorgedaan. Zo is b.v. de index van de effectieve wisselkoers (1970 = 100) gedaald van 115 in 1979 tot ongeveer 107 nu. Maar de wisselkoers is nog te hard (hoog) in verhouding met onze algemene financiële toestand (zie ook de onevenwichten op de buitenlandse lopende rekeningen en het beduidend verschil tussen de vrije en de officiële wisselkoers). Een valutaherschikking is nodig die de relatieve prijzenstructuur wijzigt. De devaluatie moet het extern deficit helpen wegwerken (door de exportgroei te stimuleren en de importgroei af te remmen) met matiging van de gezinsbestedingen voor internationale goederen en diensten.

In de beleidskringen zowel als bij deskundigen huldigt men inzake valutaherschikking nogal verschillende opvattingen :

- Vooreerst is er een groep die een devaluatie in onze open economie a priori verwerpt als een maat voor niets.
- Een andere groep is wel voor een devaluatie gewonnen maar acht een milde valutaherschikking, b.v. van 6 à 7 % voldoende (bijvoorbeeld omdat de index van de effectieve wisselkoers op 107 staat ; of om de inkomensmatigingsoperatie via de effecten op de index binnen de perken van 2 à 3 % te houden).
- Er zijn tenslotte ook voorstanders van een meer insnijdende

---

(1) Omwille van de coherentie van het geheel moet men ook hier vermijden dat een inspanning inzake indirecte belastingen, via de prijsstijging en de indexsleutel doorschiet naar meer inkomen voor loon- en weddetrekkenden wat dan weer een maat wordt voor niets.

ingreep, b.v. een devaluatie van minimum 15 %. Dit omwille van de ernst van ons handelsbalansdeficit. Dergelijke maatregel zou evenwel de index sterk opjagen.

Rekening gehouden met de recente evolutie van handelsbalans en effectieve wisselkoers in België, rekening gehouden met de consistentie van devaluatie en inkomensmatiging (via de tijdelijke optrekking in de verbruiksindex), rekening ook gehouden met de toestand en de beleidsevolutie in de nabuurlanden lijkt een devaluatie van ongeveer 10 % meest trefzeker.

De volume-ontwikkeling van de EG-uitvoer verliep de jongste jaren als volgt :

	<u>1976</u>	<u>1977</u>	<u>1978</u>	<u>1979</u>	<u>1980</u>	<u>1981</u> (a)
- De lidstaten						
onderling	13,4	4,1	6,2	10,3	1,8	- 1,1
- Buiten de EG	9,6	5,4	4,5	3,6	4,5	1,8
- Totaal EG	11,6	4,7	5,4	7,2	3,1	0,2

(a) Jaarlijkse groei in % ; voor 1981 raming.

Bron : Europese Economie, EG-commissie.

Indien België in deze algemene groeivertraging van de EG-export (die bij onze nabuurlanden ook wel speciale inspanningen zal brengen om hun situatie in het geheel veilig te stellen of te verbeteren) wil loskomen uit de externe deficitgroei, moet het een consistente politiek voeren : een loonmatigingsbeleid dat de interne loonkosten drukt, gekoppeld aan een devaluatiecoëfficiënt die hiermee in overeenstemming is. De ingevoerde producten en diensten (b.v. buitenlands toerisme) zullen relatief duurder worden en onze export relatief goedkoper.

Men rekent erop dat in een open economie zoals België een devaluatie na verloop van tijd de index van de verbruiksprijzen met ongeveer 38 % zal opliften. De huidige indexstijging van iets meer dan 8 % zou dus kunnen klimmen naar 11,5 %. Dit, plus de hoger vermelde maatregelen, zou de totale inkomensinlevering op het einde van het eerste jaar brengen op ongeveer 6 %. Dit gelijkwaardig voor de ganse 90 %-inkomensgroep, aangezien de 10 % laagste buiten de indexaanpassing vallen. Dit cijfer zal ook afhankelijk zijn van de reactiesnelheid van de consumenten en de exportbedrijven. Indien alle in deze nota vermelde begeleidingsmaatregelen worden genomen, zal de door de devaluatie opgewarmde inflatie mettertijd terug afkoelen. Zoals men weet, voorziet de regeringsverklaring een inkomensinlevering van 3 %. Hieruit zou men kunnen afleiden dat voorlopig geen of slechts een ondoelmatige (te geringe) valutaherschikking is voorzien.

- b. Een adequate devaluatie gekoppeld aan uitzuivering van budgettekort en wegsnoeien van de storende roerende voorheffing,

zou de druk op de munt en *pari passu* ook op de rentevoet ontspannen. Na verloop van tijd zou de nu te hoge rente wat kunnen dalen. Voor de ondernemingen alsook voor de gezinnen (b.v. voor de bouw van woningen en aanschaf van duurzame verbruiksgoederen) zou dit een welkome lift betekenen. Op dit ogenblik is niet alleen de arbeid maar ook het geld en het kapitaal te duur. Ook hier moet men de draaglast verminderen wil er aanzwengeling komen.

4. Budgettaire politiek

- a. Ontvetting van overheidsuitgaven in 1982 zodat het lopend deficit krimpt met 100 miljard. In 1983 en 1984 nog telkens 50 miljard afslanken om het deficit tegen 1985 tot redelijke proporties te reduceren. Men zou het globaal overheidsdeficit, dat nu netto ongeveer 12 % van het BNP bedraagt, gradueel moeten afbouwen tot 5 % tegen 1985.

In ons systeem kan op grote budgetten (administratie, onderwijs, enz.) niet alleen op de functioneringskosten maar ook op de loon- en weddekosten worden uitgespaard. Onderwijs dat ongeveer 225 miljard in het overheidsbudget betekent heeft een opdeling als volgt : 84 % zijn wedden en lonen, terwijl de functioneringskosten de overige 16 % van de 225 miljard opslorpen. Indien men de besparingen alleen op de 16 % moet uitvoeren legt men het onderwijs ongeveer lam. Indien één jaar de hogervermelde loonmatiging wordt doorgevoerd komt men tot reële deficitverslanking en nog doenbare functionering.

De hoger vermelde inlevering vervolledigen met een gelijkwaardige crisisbelasting voor niet-loon-en weddeinkomens.

- b. Er zal grotere selectie in de toebedeling van transfers moeten komen, en de cumul van volledige wedden, vergoedingen en pensioenen moet worden uitgezuiverd (1).
- c. Men zal meer remgeld moeten toepassen in de sociale zekerheid en in de socio-culturele sector. Dit om de overconsumptie af te remmen.
- d. Het prijzenbewustzijn en de efficiëntiecultuur terug aanwakkeren in de overheidsadministraties zoals in alle gesubsidieerde instellingen : openbaar vervoer en onderwijs inclusief.

C. Herindustrialisering en tewerkstellingsbeleid

De hogervermelde maatregelen hebben tot doel het surplus der gezinnen af te romen en op efficiënte wijze via de overheid naar de produktieve sector (ondernemingen) te versassen. Dit mede bij middel van een herschikking tussen bestedingen aan nationaal geproduceerde en geïmporteerde goederen en diensten. Er wordt ook een

- (1) Het voorzien van werklozensteun voor schoolverlaters die nog niet hebben gewerkt, lijkt ons een socio-economische vrijgevigheid die niet zeer bevorderlijk werkt op het arbeidsethos. Rekening gehouden met de vele deficits zouden we de uitbetaling van deze transfers best enkele jaren opschorten.

meer dan symbolische besnoeiing van de overheidsuitgaven voorgesteld. Maar deze opdieetstelling door financiële correcties en versassing der middelen kunnen de economie alleen niet gezond maken. Er moeten daarenboven positieve impulsen loskomen in de reële produktiesfeer. Er moet terug meer groei van meerwaarde komen die de negatieve ontwikkeling in de arbeidsmarkt ombuigt en aanzwengeld werkt inzake tewerkstelling. De jongste jaren is de creatie van tewerkstelling meestal ten koste van overheidssubsidiëring geschied. En de produktiviteitsstijging is meer een gevolg geweest van arbeidsuitstoting (bij ongeveer gelijkblijvende of alleszins traag groeiende produktievolumes) dan wel van uitbreidingsinvesteringen. Een ganse reconversie is vereist die niet alleen de draaglast verlicht maar ook de draagkracht verstevigt.

a. Beheersing van de produktiekosten.

De hoger vermelde loonmatiging en rentedaling moeten aangevuld met verlichting der patronale lasten inzake maatschappelijke zekerheid (b.v. door verlaging van patronale bijdrage en/of verhoging bijdrage der gegadigden).

b. Het subsidiëringsbeleid van stagnerende, verlieslatende en vaak zieke bedrijven, dat de industriële agonie veelal nodeloos rekt, moet omgebogen naar een actief herindustrialiseringsbeleid. Een herziening van de expansiewetgeving dringt zich op.

- Overheidssteun moet meer dan vroeger afhankelijk zijn van een concreet saneringsplan vanwege de overheid. Bij de oprichting van nieuwe bedrijven zal men meer dan vroeger aandacht moeten hebben voor de arbeidsintensieve aanpak.
- Het verschil tussen werkloosheidsvergoeding en netto-loon moet duidelijk afgebakend zijn (vooral voor de laagste looncategorieën) om de arbeidsinzet terug te stimuleren.
- De aantredende regering moet een positief gericht beleid voeren dat nieuwe meerwaarde en tewerkstelling schept. Dit door een coherente en convergerende inzet die gericht is op *het lanceren van nieuwe produkten, op het veroveren van nieuwe markten en het creëren van een klimaat dat dynamisch management bevordert.*

c. Men zal resoluter de weg van deeltijdse tewerkstelling moeten opgaan en hierbij gradueel overstappen van deeltijds naar volledig brugpensioen ; maar ook deeltijdse arbeid van jongeren moet mogelijk zijn.

d. Er moeten initiatieven komen die niet alleen de gesalarieerde maar de zelfstandige tewerkstelling bevorderen. Dit door de leefbaarheid (tegenover de bureaucratisering) der gezinsbedrijven te verbeteren.

D. Een industrieel en tertiair reconversiebeleid

Afremmen bij de overheid en inleveren bij de bevolking zal niet volstaan. Er moet ook efficiënter (produktiever) worden gewerkt door de ganse bevolking. En ook de privé-sector zal zich dynamischer (d.w.z. creatiever) moeten opstellen. De overheid moet een produktiever socio-economisch klimaat scheppen. Maar de privé-sector en de bevolking in het algemeen, zullen zich actiever moeten gedragen. De devaluatie kan de internationale competitiviteit van de ondernemingen wel stimuleren maar wil het effect beklijven, dan moet het privé-management minder behoudsgezind en meer imaginatief inspelen op de veranderingen in produkten, markten en produktiemethoden.

Meer expliciet zou de beleidsombuiging bij overheid zowel als bij privé-management zich moeten richten op :

1. Een productie-(her)oriëntering in de richting van meer veredelde, meer afgewerkte goederen en diensten.
2. Differentiëring van de afzetmarkt. Op dit ogenblik is de stagnerende binnenmarkt van de EG voor onze export sterk dominerend. Een meer besliste uitbreiding naar de expansieve markten van de N.I.L. en de Derde Wereld is geboden.

Bij de herindustrialisering is men vaak geneigd alle aandacht toe te spitsen op de speerpuntindustrie. Deze is kennis- en technologie-intensief maar ook en vooral kapitaalintensief. Dit is voor vele KMO-bedrijven een te hoge drempel. Er moeten dus ook *scenario's* worden uitgewerkt waar de kleine en middelgrote ondernemingen goed zitten. Hierbij denken we ondermeer aan de ontspanningsindustrie die dwars door de crisis heen in volle expansie is (1).

De industrieën die energieverblindend zijn zoals de siderurgie (vooral de hoogovens), de non-ferro, ciment zullen daarenboven met problemen kampen die volgen uit de ruilvoetverslechtering in de aardolieprijs. Maar ook de traditionele produkten in de metaalconstructie kunnen de reconversie niet veel langer uitstellen.

Er moet in de openbare nutsinstellingen (overheidsadministratie, onderwijs, geneeskundige verzorging, sociale diensten, enz.) een aanpak komen die minder bureaucratisch, stroef, welzijnsdempend en initiatiefverlamdend is. En in de ondernemingen en de instellingen in het algemeen zou een aanpak moeten komen die de betrokkenheid van de basis en het initiatief van de doorsnee werknemer

-
- (1) De vraag naar ontspanningsgoederen zoals tennisracket, tennischoen, surfplank, enz. is volgens alle berekeningen zeer expansief.

verhoogt. Echt dynamische en creatieve elementen moeten vaak tegen tij zwemmen in het bureaucratisch bestel dat het management van vele grote bedrijven (holdings) is geworden. Het is hoogst noodzakelijk dat er meer risiconemend en innovatief management komt en minder business-administration.

Men zal vele vormen van verstarring aan werkgevers zowel als aan werknemerszijde, maar ook in onderwijs, medische verzorging en in de overheidsdiensten moeten doorbreken. In sommige grote holdings van België is het de laatste vijftientig jaar één lange (defensieve) uittocht uit steenkool, staal en non-ferro's geweest (1). Hun topmanagement is er door getekend. Men zal nu moeten overschakelen naar een meer offensief gerichte vernieuwing.

Men zal door geleidelijke democratisering in het produktiebestel de basis een kans moeten geven tot meer initiatief, inzet en verantwoordelijkheidsgevoel.

VI. BESLUIT

De deficitaire versukkeling van onze economie wordt hier gepercipieerd als het resultaat van een overbesteding van overheid en van gezinnen enerzijds ; anderzijds als gevolg van onvoldoende produktievernieuwing en uitbreidingsinvesteringen alsook van te slappe exportgroei. Het is best mogelijk dat een deel van de bewindslieden, van de sociale partners en van de publieke opinie in haar geheel genomen de stekels zal overeind zetten of zelfs zal gaan dwarsliggen tegen de hier voorgestelde beleidslijnen. Dit alleen al omdat men vlotte overheidssubsidiëring blijft percipiëren als het heilmiddel bij uitstek. Ook indien het een overbestedingsverzieking betreft.

Keynes, die in de jaren dertig vocht tegen de toen ingeburgerde en volgens hem foutieve perceptiestructuren i.v.m. de crisis, heeft in snedige taal het intellectueel conservatisme zowel van bewindslieden als van agitatoren aan de kaak gesteld. Dat hij de crisis niet alleen in de economische werkelijkheid situeerde, maar ook in de beklijvingskracht van voorbijgestreefde ideeën, moge blijken uit volgend citaat : *"Practical men, who believe themselves to be quite exempt from any intellectual influence, are usually the slaves of some defunct economist... in the field of economics and political philosophy there are not many who are influenced by new theories after they are twenty-five or thirty years of age, so that the ideas*

---

(1) Zie de recente artikelenreeks van J. BOHETS in *DE STANDAARD*.

which civil servants and politicians and even agitators apply to current events are not likely to be the newest..." (1).

Heel wat mensen zullen dus de herstelinzet moeten beginnen met een mentale reconversie.

De hogervermelde fiscale, budgettaire, monetaire en inkomensingrepen strekken ertoe de draaglast van onze economie te verlichten en de draagkracht ervan te verstevigen. Het komt in feite neer op een versassing van middelen van gezinnen en overheid naar de spaarders en de ondernemingen ; met aandacht voor de laagste 10 %-inkomensgroep alsook voor een andere vergeten groep, met name de kroostrijke gezinnen. De bedoeling is een goed deel van de werklozen, die nu een kostenfactor zijn, om te schakelen in produktief tewerkgestelden, die de nationale koek mee helpen bakken. Maar de voorgestelde maatregelen zijn alleen maar middelen. Wil de operatie lukken moet gans de bevolking en de privé-sector hierop dynamisch inspelen.

VII. STATISTISCH AANHANGSEL

Tabel 7 : Aktieve bevolking (in duizendtallen)

	<u>Secundaire</u>	<u>Tertiaire</u>	<u>Onafhankelijk</u>
1965	1.509,3	1.288,0	805,1
1970	1.485,2	1.473,4	773,8
1975	1.385,6	1.715,5	630,2
1981	1.198,5	1.912,8	623,5

Eind 1981 telde men 415.000 werklozen. Indien men ook de tertiaire circuits, speciale kaders en de mensen in beroepsomschakeling rekent, komt men tot ongeveer 600.000 gesubsidieerden.

---

(1) J.M. KEYNES, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, 1936.

Tabel 8 : Dekkingspercentages van België's import door export met :

Duitsland	1974	91,9 %
	1981 (a)	92,5 %
Frankrijk	1974	109,9 %
	1981	119,1 %
Nederland	1974	98,5 %
	1981	77,4 %
U.K.	1974	88,9 %
	1981	91,6 %
E.G.	1974	100,2 %
	1981	98,2 %
V.S.A.	1974	81,6 %
	1981	47,8 %
OPEC	1974	28,2 %
	1981	45,4 %
Japan	1974	64,0 %
	1981	19,8 %
O.L. (b)	1974	57,4 %
	1981	62,3 %

(a) Het jaar 1981 bestrijkt de eerste 9 maanden.

(b) Inclusief OPEC. Ook met Zaïre zwaar deficit (slechts 20 % importdekking). De rest van de O.L. zorgt ervoor dat het deficit met O.L. in totaal kleiner is dan het OPEC-deficit.

Tabel 9 : Globale Handelsbalans, in miljarden franken

	<u>Uitvoer</u>	<u>Invoer</u>	<u>Balans</u>	<u>Dekkingspercentage</u>
1973	870,1	856,1	+ 14,0	101,6 %
1975	1.056,9	1.130,9	- 74,0	93,5 %
1980	1.890,4	2.100,8	-210,4	90,0 %

In 1981 is het handelsbalansdeficit nog vergroot en zakte de dekkingcoëfficiënt tot 87,3 %.

Tabel 10 : Groei van inkomen en industriële produktie

	(a)	(b)	(c)
1974	120,3	4,5 %	0,3
1975	108,4	- 1,8 %	- 0,2
1976	118,0	5,4 %	- 0,6
1977	117,9	0,9 %	- 1,5
1978	120,3	3,1 %	- 1,6
1979	125,9	2,4 %	- 2,9
1980	124,3	1,2 %	- 4,5

In 1981 is het reële nationale produkt volgens raming met 1 % gedaald.

(a) Industriële produktie-index (1970 = 100).

(b) Jaarlijks groeipercentage van nationaal produkt.

(c) Surplus (+) en deficit (-) van de lopende rekening met het buitenland in % van nationaal produkt.

Tabel 11 : Wisselkoersen

	(a)	(b)	(c)	(d)
1974	38,95	39,77	98,4	46,40
1975	36,80	37,80	100,0	45,57
1976	38,60	39,48	101,6	43,17
1977	35,84	35,89	107,7	40,88
1978	31,49	31,95	112,2	40,06
1979	29,31	30,14	115,2	40,35
1980	29,24	29,66	114,9	40,60
1981 jan.	32,28	32,35	110,6	41,49
1981 dec.	38,25	43,08	106,3	41,47

(a) Officiële dollarkoers in franken

(b) Vrije dollarkoers in franken. Het verschil (waardevermindering tegenover officiële koers) wijst erop dat tegen de overwaardering wordt gespeculeerd.

(c) De effectieve wisselkoers (index 1970 = 100) in functie van het uitvoerpakket. Deze is zeer dollar-gevoelig en is sinds de dollarstijging beduidend gedaald.

(d) De waarde van de ECU (Europese munt) in franken.

Tabel 12 : Overheidsfinanciën, centrale overheid (a)

	<u>1979</u>	<u>1980</u>	<u>1981(b)</u>
1. Lopende verrichtingen			
Ontvangsten	942,0	991,7	896,5
Uitgaven	1.033,3	1.139,1	1.183,4
Deficit	91,2	147,4	286,9
2. Kapitaalverrichtingen			
Ontvangsten	12,7	12,7	12,7
Uitgaven	126,3	157,3	160,8
Deficit	113,6	144,6	148,1

(a) In miljarden franken

(b) De eerste elf maanden

De massa der indirecte belastingen is sinds 1977 met 22,1 % toegenomen ; de directe belastingen daarentegen stegen met 43,2 %.

Tabel 13 : Schuldenevolutie van overheidssector, in miljarden franken

	<u>1973</u>	<u>1977</u>	<u>1980</u>
In Belgische franken	1.476,1	2.441,9	3.331,9
In deviezen (in het buitenland aangegaan)	30,6	31,4	267,9
Totaal	1.506,7	2.473,3	3.599,8
